

Petar Puhmajer

Isusovačka kurija u Vinici – građevinske faze i pitanje prezentacije

Petar Puhmajer
Hrvatski restauratorski zavod
HR – 10 000 Zagreb, Ilica 44

UDK: 728.82(497.5Vinica)(091)
Izvorni znanstveni rad/Original Scientific Paper
Primljen/Received: 15. 4. 2013.

Ključne riječi: arhitektura, 17. stoljeće, 18. stoljeće, Vinica, isusovačka kurija, građevni razvoj, tlocrtna tipologija, konzervatorska istraživanja

Key words: architecture, 17th century, 18th century, Vinica, Jesuit Manor, architectural development, floor plan typology, conservation investigation

U radu se utvrđuje slijed sukcesivne izgradnje isusovačke kurije u Vinici. Kurija se datira u 17. stoljeće prema karakterističnoj prostornoj organizaciji ostvarenoj nizanjem prostorija s obje strane središnjeg hodnika na svakoj etaži. Prvotni vlasnici nisu poznati, ali arhivski izvori govore da su kuriju u najranije doba posjedovali grofovi Draškovići, koji su je 1738. prodali isusovcima. Isusovci su kuriju 1740. dali značajno obnoviti, prigradivši arkadne hodnike uz južno i istočno pročelje, te stubište i kapelu. U 19. stoljeću došlo je do novih većih zahvata u unutrašnjosti te preoblikovanja pročelja s drukčijim rasporedom prozorskih osi i lezenama u žbuci. U 20. stoljeću u unutrašnjosti su srušeni gotovo svi pregradni zidovi na gornjim etažama, a zapuštenost je uzrokovala i urušavanje istočnog dijela arkadnog hodnika, nakon čega je uslijedila njegova rekonstrukcija. U tako izrazito pregrađivanom objektu čitanje konzervatorskih nalaza znatno je otežano, ali se pažljivijim uvidom i proučavanjem povijesnih izvora mogu razlučiti građevinski slojevi, a na temelju njih i postaviti osnovno usmjerenje konzervatorske prezentacije.

Nekadašnja isusovačka kurija u Vinici smještena je u središtu naselja, sjevernim pročeljem okrenuta prema glavnom viničkom trgu. Troetažno zdanje, približno kvadratnog tlocrta, natkriveno četverostrešnim krovom, zadržalo je dominantan položaj na trgu, u ambijentu skromnih seoskih prizemnica. Danas devastirana kurija ima jasno definirane planove za obnovu, u svrhu čega su 2011.

provedena konzervatorsko-restauratorska istraživanja.¹ Ona su omogućila detaljnu analizu građevinskih struktura kurije, prema kojoj je uspostavljena geneza objekta, odnosno kronologija njegova razvoja. Istraživanja su tako iznijela na vidjelo dosad skrivene prostorne i oblikovne značajke kurije te ponudila odgovor na složeno pitanje konzervatorske prezentacije, koju je prije obnove bilo potrebno precizno definirati.

KURIJA U POVIJESNIM IZVORIMA

Povijest kurije usko je vezana uz povijest Vinice kao naselja, budući da je kurija dominantni objekt glavnoga viničkog trga. Naselje Vinica formiralo se oko kilometar i pol od srednjovjekovnog plemićkog grada (burga) Vinice, koji se prvi put spominje u 14. stoljeću.² Burg je 1391. bio u rukama kralja Sigiszmunda, a 1397. dolazi u posjed grofova Celjskih. Nakon smrti posljednjeg Celjskog, prelazi u vlasništvo Jana Vitovca, a potom Ivana Korvina, koji ga u 16. stoljeću poklanja Ivanu Gyulayu.³ Godine 1566. Vinicu također stječe znameniti ugarski povjesničar Nikola Istvanffy (1539. –1615.),⁴ pa je ona od tada u dvojnomo vlasništvu Istvanffyja i braće Gyulay.⁵ Početkom 17. stoljeća nasljeđuje je obitelj Thuroczy, nakon koje se posjed

1 Kurija se obnavlja za smještaj općinskog poglavarstva Vinice. Istraživanja su predstavljena u elaboratu: Puhmajer, P. (2011.a): *Vinica. Isusovačka kurija – kurija Patačić. Konzervatorski elaborat obnove i rekonstrukcije*, Zagreb.

2 Vjeruje se da ime Vinica dolazi od loze "vinika" (*Wilde Rebe*), koja je ondje uspijevala pa se proizvodilo poznato vino. Belošević, S. (1926.): *Županija varaždinska i slobodni i kraljevski grad Varaždin*, Zagreb, 110.

3 Belošević, S. (1926.): nav. dj.: 110-111.

4 Mandušić, I. (2009.): Ugarski povjesničar Nikola (Miklós) Istvánffy (1538.–1615.) i njegovo djelo *Historiarum De Rebus Ungaricis* u hrvatskoj historiografiji, *Croatica Christiana Periodica*, 64, Zagreb, 37.

5 Na župnoj crkvi i župnom dvoru u Vinici sačuvano je nekoliko vrijednih klesarskih djela iz 16. i 17. stoljeća, koja svjedoče o bogatstvu i umjetničkim sklonostima vlasnika Vinice u tom razdoblju. Usp. Szabo, Gj. (1939.): *Kroz Hrvatsko zagorje*, Zagreb, 118.–120.; Pelc, M. (2006.): Ugarske kiparske radionice i renesansa u sjevernoj Hrvatskoj, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 30, Zagreb, 75-76.

1 Vinica na jozefinskoj karti iz osamdesetih godina 18. stoljeća (Izvor: M. Valentić, I. Horbec, I. Jukić: Hrvatska na tajnim zemljovidima 18. i 19. stoljeća: Varaždinska županija, Zagreb, 2005., sekcija 3)

Vinica on a map from the 1780s (Source: M. Valentić, I. Horbec, I. Jukić: Hrvatska na tajnim zemljovidima 18. i 19. stoljeća. Varaždinska županija, Zagreb, 2005, section 3)

2 Nekadašnja isusovačka kurija, pogled sa sjeveroistoka, stanje 2006. godine. Lijevo je vidljiva recentno rekonstruirana građa zida (foto: P. Puhmajer)

Former Jesuit Manor in Vinica, northeast view in 2006. The recently reconstructed masonry of the arcades visible on the left (photo: P. Puhmajer)

postupno usitnjava, a tvrđava često mijenja vlasništvo – dolazi u ruke obitelji Keglević, Drašković, Malakoczy i Erdödy.⁶

U nizini podno tvrđave razvilo se naselje Vinica, koje je 1580. godine, darovnicom cara Rudolfa, dobilo status trgovišta.⁷ Ono je gravitiralo Varaždinu kao najbližem većem gradu, ali je tijekom stoljeća zadržalo vlastite upravne ovlasti.⁸ O trgovačkoj i sudbenoj tradiciji Vinice u novom vijeku svjedoči do danas sačuvani znameniti *Pranger* – stup za mjerenje iz 1643. godine,⁹ smješten na glavnom trgu.¹⁰ Trg je lijevkastog oblika, položen u smjeru sjever-jug, a po svemu sudeći formiran je u doba osnivanja trgovišta, u ranom novom vijeku. Na najstarijem sačuvanom prikazu Vinice, jozefinskom katastru iz osamdesetih godina 18. stoljeća, vidi se da je trg izgrađen sa svih triju strana

6 Belošević, S. (1926.): nav. dj.: 111. i Obad Šćitaroci, M. (1991.): *Dvorci i perivoji Hrvatskog zagorja*, Zagreb.

7 Belošević, S. (1926.): nav. dj.: 110.

8 Prvim privilegijem, koji je Vinica dobila još 1532. godine, bila je definirana obveza građana u održavanju i obrani viničke utvrde, te su regulirani porezni nameti i trgovački odnosi. Prema tom privilegiju, građani su za gradnju novih kuća smjeli, uz znanje kaštelana, koristiti drvo iz svih viničkih šuma. Složena struktura općinske uprave i ugledniji položaj njezina suca upućuje na to da je Vinica bila među razvijenijim gradovima Varaždinske županije u to doba. Budak, N. (1994.): *Gradovi Varaždinske županije u srednjem vijeku*, Zagreb – Koprivnica, 53-54.

9 *Pranger* dolazi od njemačke riječi koja označava "stup srama", budući da je ujedno služio i za kažnjavanje pristupnika. *Pranger* je oblikovan kao trostrani kameni stup visine 260 cm, s trima glavama (maskeronima) te datiran natpisom u 1643. godinu. Prema rastičnom oblikovanju glava neki istraživači drže da bi mogao biti stariji od navedene datacije. Peškan, I.; Pascuttini-Juraga, V. (2011.): *Vinica i Pranger, Starohrvatska prosvjeta*, sv. 38, Zagreb, 289-290.

10 Stjepan Belošević kaže da stup možda potječe iz viničke utvrde. Belošević, S. (1926.): nav. dj.: 111. No, njegova funkcija za mjerenje, a ujedno i kažnjavanje, ukazuju na to da je prije mogao nastati u javnom prostoru nekog naselja. Navodno je kasnije premješten u dvorište dvorca Opeka, moguće u vrijeme velike Bombellesove obnove u drugoj polovici 19. stoljeća, a potom u dvorište isusovačke kurije na viničkom trgu, u kojoj je od kraja 19. do sredine 20. stoljeća smješteno općinsko poglavarstvo.

(sl. 1).¹¹ Južnom je stranom trga u to doba dominirala jednokatna kurija (sl. 2), a slična se situacija zadržala do današnjih dana.

Povijesni izvori zasad šute o prvotnoj izgradnji kurije. Sudeći prema prostornim i oblikovnim obilježjima, izgradnja se zasigurno dogodila u 17. stoljeću. Dosad, međutim, nisu pronađeni podatci po kojima bi se građevina mogla točno datirati. Đurđica Cvitanović navodi da su varaždinski isusovci imali kuriju u Vinici u čijem je dvorištu sačuvan *Pranger* s mjerom, datiran u 1643. godinu "približno iz vremena izgradnje kurije".¹² No, za to danas nema nikakvih dokaza, a stup nije morao biti građen istodobno s kurijom. Isusovci će odigrati važnu ulogu u povijesti kurije, ali tek kasnije, u 18. stoljeću.¹³

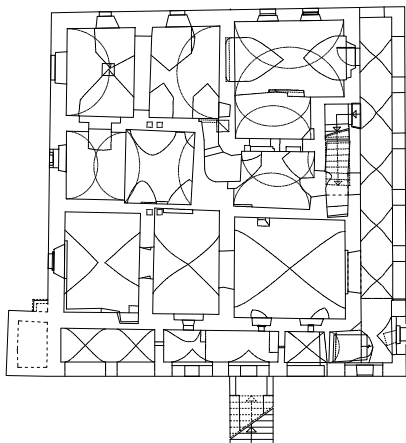
Osnova za datiranje prvotne izgradnje kurije zapravo je njezina tlocrtna organizacija, koja govori u prilog tomu da je građevina podignuta u 17. stoljeću. Trodijelni prostor organiziran na način da se uzduž osovinski položenog središnjeg hodnika nižu prostorije s obje njegove strane, bio je u to vrijeme čest na širem području srednje Europe (sl. 3 i 4). Podrijetlo takve organizacije vuče u srednji vijek, od karakterističnog dugačkog i uskog formata parcela,

11 Valentić, M.; Horbec, I.; Jukić, I. (2005.): *Hrvatska na tajnim zemljovidima 18. i 19. stoljeća: Varaždinska županija*, Zagreb, 130.

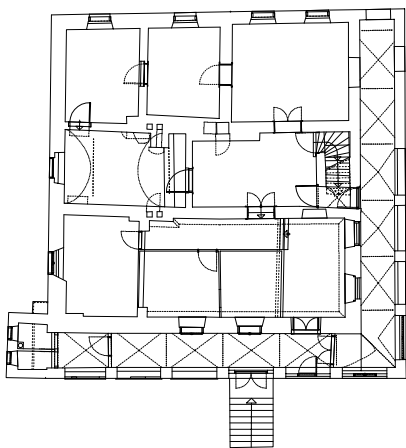
12 Cvitanović, Đ. (1992.): Isusovačka arhitektura baroknog razdoblja u hrvatskim zemljama, *Isusovačka baština u Hrvata*, Zagreb, 43.

13 U prilog ranoj prisutnosti isusovaca u Vinici ide uloga vlasnika viničke tvrđave Nikole Istvanffyja koji ondje boravi od 1566. pa do svoje smrti 1615. godine. Naime, dolaskom isusovaca u Hrvatsku 1606. godine na poziv biskupa Bratulića, Istvanffy se kao predani katolik osjetio pozvanim osigurati im prihode za uzdržavanje te tako postao prvim donatorom isusovačkog kolegija. Darovao im je neke od svojih posjeda, a pred smrt im je oporučno ostavio dio svoje knjižnice koja se nalazila u Vinici. Nakon Istvanffyjeve smrti, vlastelinstvo i tvrđavu Vinica naslijedile su njegove kćeri Uršula, Eva i Katarina. Mandušić, I. (2009.): nav. dj.: 37-39.

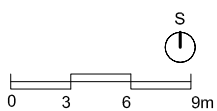
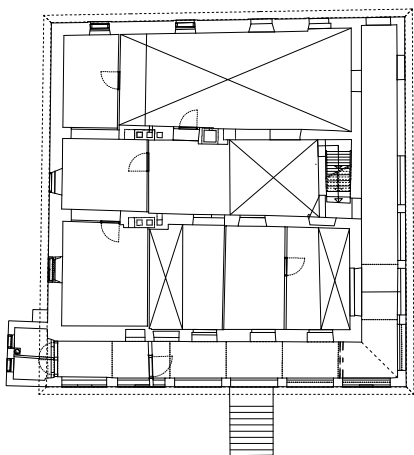
Tlocrt podruma

Tlocrt prizemlja

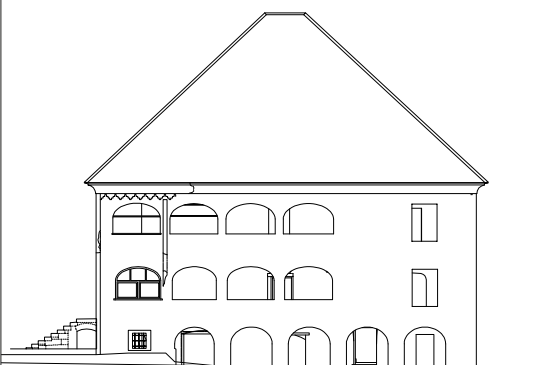
Tlocrt kata

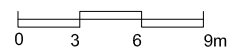
Sjeverno pročelje

Istočno pročelje

Južno pročelje

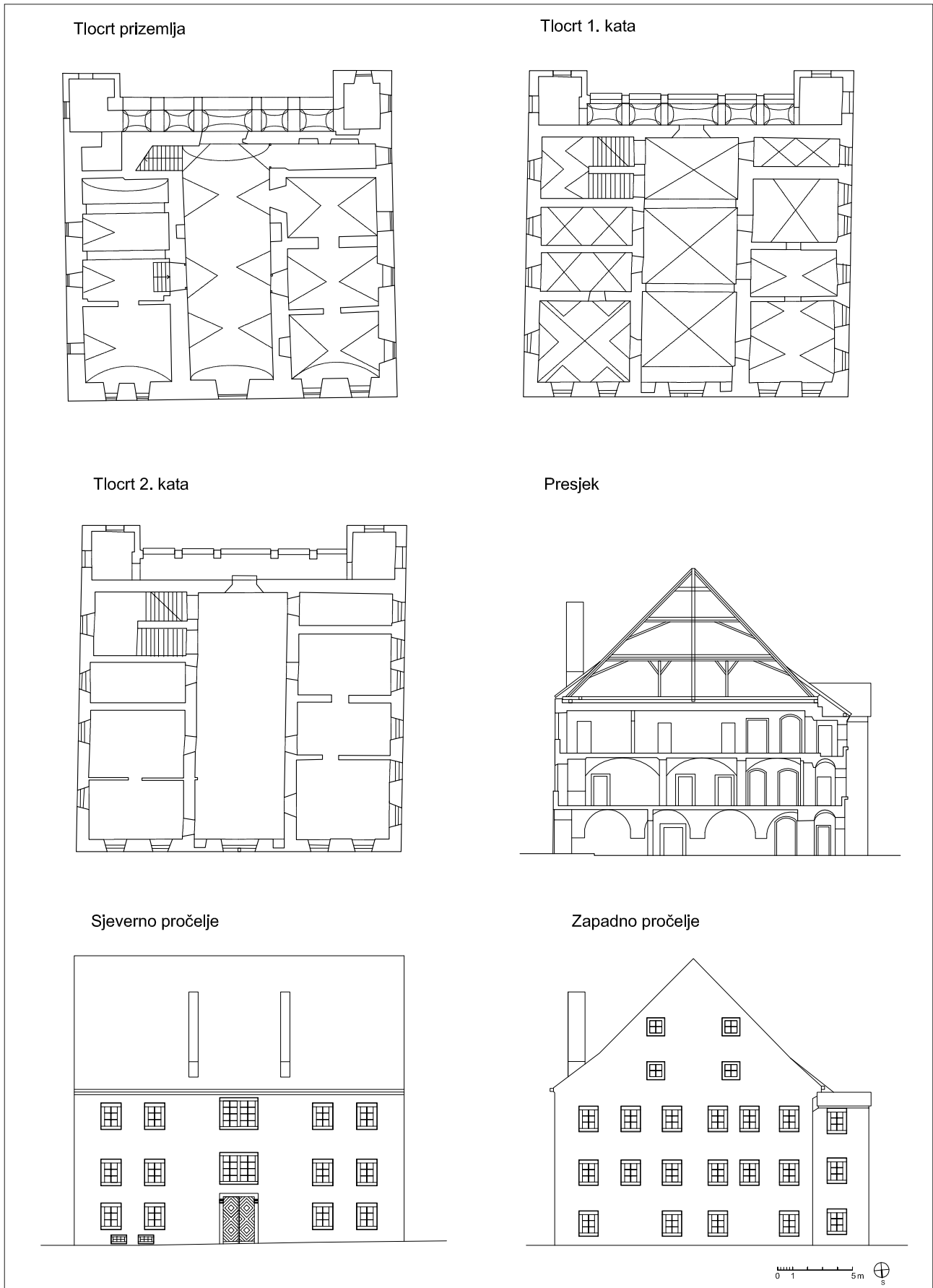

3 Nacrti postojećeg stanja: podrum, prizemlje i prvi kat (arh. snimak: Majcen d.o.o. Vinica)

Plan of the cellar, ground floor and first floor (drawing: Majcen d.o.o. Vinica)

4 Nacrti sjevernog, istočnog i južnog pročelja (arh. snimak: Majcen d.o.o. Vinica)

North, east and south façade Majcen (drawing: Majcen d.o.o. Vinica)

5 Komparativni primjer: tloctri, presjek i pročelja zgrade Zakmardijeva sjemeništa u Varaždinu (1668. –1670.).

A comparative example: floor plans, cross section and façades of Zakmardi's Seminary in Varaždin (built 1668-1670)

koji je prevladavao u gradovima srednje Europe. On je predodredio formiranje prostorne organizacije stambenih kuća, pri čemu se razvio karakterističan jednokrnlni tlocrtni tip s nizanjem prostorija uzduž središnjeg hodnika. Odjeci takvog tipa jasno su artikulirani i u svjetovnoj arhitekturi obližnjeg Varaždina u 17. stoljeću, gdje ga nalazimo na privatnim palačama, poput palače Patačić i palače Wassermann-Kreuz,¹⁴ ali i kod javnih zgrada, poput Zakmardijeva sjemeništa, podignutog 1668.–1670. godine (sl. 5).¹⁵ Takav je tlocrtni tip bio jednako karakterističan za gradsku arhitekturu, kao i za ladanjsku arhitekturu kurija i dvoraca na našem prostoru toga doba.

Gjuro Szabo kaže da je vinička kurija pripadala obitelji Patačić, no bez navoda arhivskih izvora,¹⁶ po čemu je naziv kuriji ostao do danas. Vidjet ćemo, međutim, da je kurija zapravo pripadala Draškovićima.

Godine 1649. u Vinici se spominje ukupno sedam kurija,¹⁷ od kojih jedna pripada palatinu Ivanu Draškoviću. Riječ je o Ivanu III. Draškoviću (1603. –1648.),¹⁸ slijedom čije obitelji se vlasništvo može pratiti sve do 18. stoljeća. Njega je naslijedio sin Ivan IV. Drašković, kraljevski komornik i general,¹⁹ koji je umro 1692. godine, a potom njegov sin Ivan V. (umro 1733.). On je bio oženjen groficom Katarinom Brandis,²⁰ koja se četrdesetih godina 18. stoljeća spominje u sporu s isusovcima oko kurije.²¹ Naime, nakon muževljeve smrti, grofica je kuriju prodala 1738. godine isusovačkom kolegiju u Varaždinu.²² Isusovci su 1740. poduzeli veliki zahvat na kuriji pa je grofica ishodila sudsku zabranu da se kurija obnavlja.²³ Iz sačuvanog se arhivskog dokumenta ne može iščitati razlog, međutim, navodi se da je kurija nekad bila u vlasništvu Draškovića pa je valjda iz tog razloga grofica potraživala neka prava. Zabrana je stupila na snagu 1743. godine, kada su radovi već bili dovršeni.²⁴

14 Puhmajer, P. (2012.), *Barokne palače u Varaždinu*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 65-69.

15 Puhmajer, P. (2011b): Zgrada Zakmardijeva sjemeništa u Varaždinu – projekt, izgradnja, tipologija, *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti*, 54, Zagreb, 155-157.

16 Prema Szabu Patačići su u 18. stoljeću ondje imali dvije kurije, od kojih je jedna kasnije pripala obitelji Peschke (danas Vinica Donja), a druga je isusovačka kurija (Vinica Gornja). Szabo, Gj. (1939.): nav. dj.: 118. i Obad Šćitaroci, M. (1991.): nav. dj.: 301-302.

17 Spominju se kurije palatina Ivana Draškovića, Vuka Erdödyja, Dvorničića, Nitzkog, Nikole Patačića, Andrije Šipuš, Mihajla Konjskog i Petra Jambrečkovića. Szabo, Gj. (1939): nav. dj.: 118. i Obad Šćitaroci, M. (1991.): nav. dj.: 301.

18 Kukuljević Sakcinski, I. (1887.): *Povijest porodice Draškovića Trakošćanskih*, Zagreb, 28-32. Povezanost s istom granom obitelji Drašković potvrđuje i podatak da je njegov djed bio ban Ivan II. Drašković, oženjen Evom, kćeri Nikole Istvanffyja, vlasnika viničke tvrđave. Usp. Kukuljević Sakcinski, I. (1887.): nav. dj.: 32.

19 Nikola IV. posjedovao je Klenovnik, Vinicu, Zelendvor i Trakošćan, Starigrad, Beletinec, Božjakovinu, Kutnjak i Brezovicu, te kuću u Zagrebu. Svoju vojsku držao je u Klenovniku pa mu je, s obzirom da je neprestano ratovao, vjerojatno ondje bilo sjedište. Usp. Kukuljević Sakcinski, I. (1887.): nav. dj.: 36-37.

20 Kukuljević Sakcinski, I. (1887.): nav. dj.: 39.

21 Hrvatski državni arhiv (dalje: HDA), fond Isusovački samostan Varaždin (dalje: ISV), *Elenchus actorum collegii Varasdinensis*, Fasc. 7, No. 3.

22 Vanino, M. (1987.): *Isusovci i hrvatski narod*, sv. 2, Zagreb, 495.

23 Vanino, M. (1987.): nav. dj.: 495. i HDA, ISV, Fasc. 7, No. 3

24 Tada je rektor varaždinskog isusovačkog kolegija bio Andrija Szamperger, zacijelo glavni inicijator obnove. HDA, ISV, Fasc. 7, No. 3.

O vlasništvu isusovaca govori i poznati nacrt iz 18. stoljeća, danas pohranjen u Državnom arhivu u Budimpešti (sl. 6).²⁵ Nacrt nosi natpis: *“Prospecte samb Grund Riss des Schlosses deren gewesten P. P. Jesuitenn. In Vinitza”* i potpisuje ga varaždinski majstor Šimun Ignac Wagner (*“Wagner, varasdiner Macht Zimmer Meister”*).²⁶ Nacrt nastaje istovremeno sa snimkom postojećeg stanja isusovačkog kompleksa u Varaždinu, za čiju je izradu 1776. također angažiran Wagner,²⁷ i to u svrhu popisivanja imovine netom nakon ukidanja isusovačkog reda. Kao i ostala isusovačka imovina, kurija je tada pripala državi.

Na prijelazu 18. u 19. stoljeće, kako navodi Szabo, na nekoj je Beyschlagovoj karti Vinice bilo označeno pet kurija različitih vlasnika, među njima i kurija „Vinica“,²⁸ pod kojom se vjerojatno mislilo na središnju građevinu glavnoga viničkog trga, dakle donedavnu isusovačku kuriju.

GRAĐEVNI RAZVOJ KURIJE

Vinička kurija je jednokrnlno zdanje s tri etaže, zaključeno četverostrešnim krovom. Najdonja je etaža svođeni podrum, koji je zapravo u razini zemlje, pa bi se mogao zvati i prizemljem, međutim s obzirom na izvornu funkciju i oblikovanje, ovom prigodom nazivat ćemo ga podrumom. Prizemlje je ujedno i glavna etaža (*piano nobile*), koja ima najveću visinu, a iznad njega je, nešto kraći, prvi kat. Na svakoj etaži prostor je rezultat višestrukih pregradnji, ali su jasno artikulirani karakteristični arkadni hodnici uz južno i istočno pročelje, danas djelomično zazidani. Etaže su povezane stubištem u istočnom dijelu, dok jedno manje vanjsko stubište na južnom dijelu vodi iz dvorišta izravno u prizemlje.

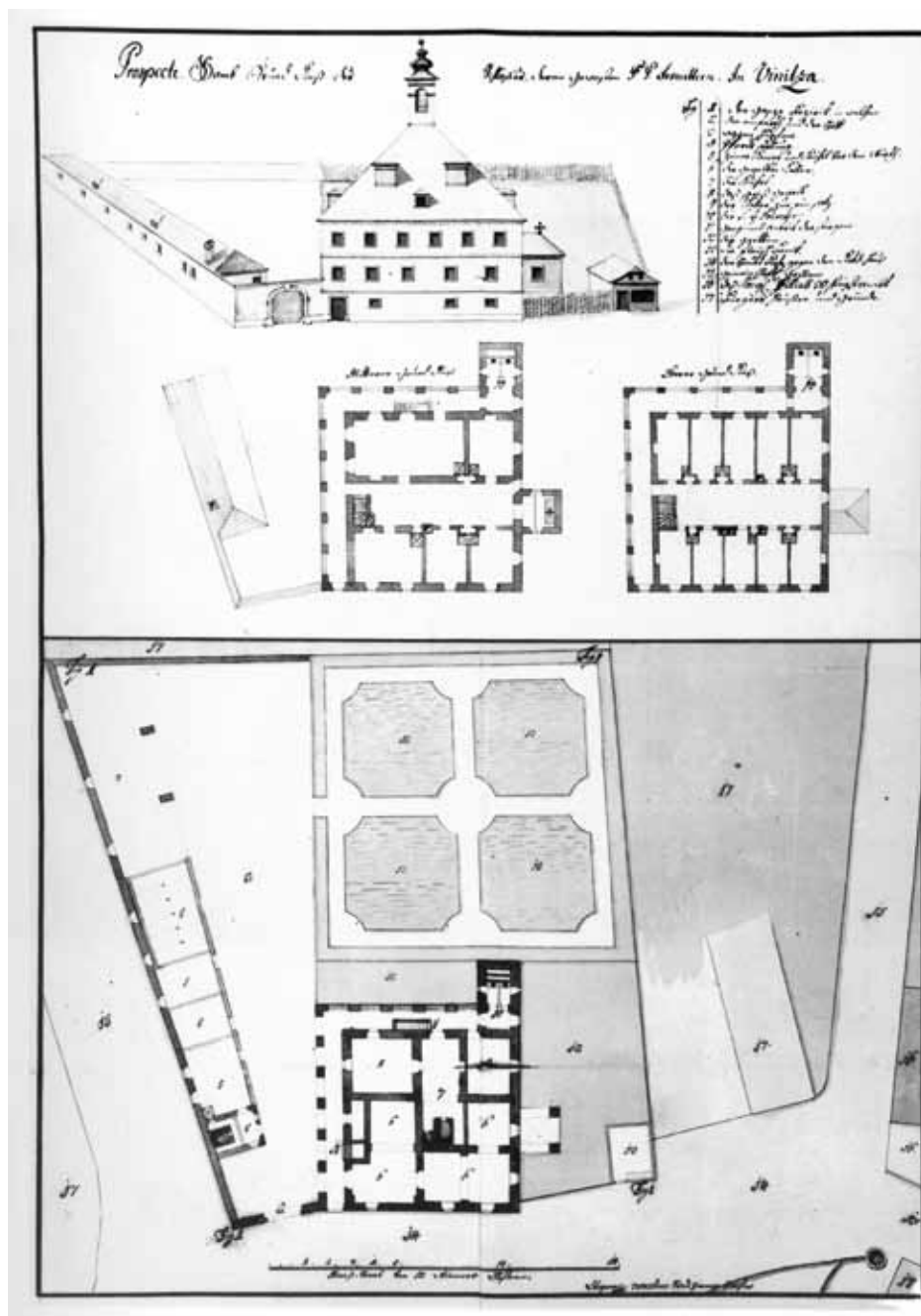
U razlučivanju faza izgradnje kurije (sl. 7 a, b) ključan je dokument spomenuti arhivski nacrt iz 18. stoljeća, a pojedine su elemente razjasnile i građevinske sonde, premda su se i prije sondiranja, zbog otpale žbuke, na mnogim zidovima jasno vidjela zidna građa. Kurija je najvećim dijelom građena od lomljenog kamena, koji se može raspoznati kao

25 Cvitanović, Đ. (1975.): Dokumentaciona građa isusovačke arhitekture u sjevernoj Hrvatskoj i Slavoniji, *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 1, Zagreb, 237. Miroslav Vanino spominje, osim isusovačke kurije (koju naziva “kućom”), gradnju nekog isusovačkog dvorca u Vinici 1742. godine, također bez navoda arhivskog izvora. Navodno je taj dvorac podignut u obliku uglate potkove, dakle, U-tlocrta, koji je u nadsvođenom prizemlju imao kuhinju, smočnicu, pivnicu i sobe za služinčad, na prvom katu kapelu, blagovaonicu i četiri manje sobe, a na drugom je katu čak četrnaest soba. Krov je bio pokriven hrastovim daščicama, a prostrano dvorište ograđeno zidom, vincilirovom kućom, žitnicom, pojatom i četiri staje. Nije poznato o kojoj građevini je riječ. Vanino, M. (1987.): nav. dj.: 495-496, bilj. 3. Pri tom se Vanino pogrešno referira na reprodukciju arhivskog nacrtu isusovačke kurije, koji je objavila Đurđica Cvitanović, sl. 47.

26 Šimun Ignac Wagner bio je graditelj i tesar u Varaždinu. Bavio se obnovom krovova, procjenama kuća, arhitektonskim snimanjem dijelova grada, a poznat je i kao projektant. Radio je projekt za župnu crkvu sv. Nikole (1753.) i obnovu kapele sv. Fabijana i Sebastijana (1777.). Lentić, I. (1969.): Tri varaždinska tesarska majstora druge polovine 18. stoljeća, *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, 2, Zagreb, 19-21. i Lentić Kugli, I. (1981.): *Varaždinski graditelji i zidari 1700-1850*, Zagreb, sl. 4, 29.

27 Premda je dva desetljeća ranije objavila arhivski nacrt, Cvitanović 1992. godine navodi da je riječ o projektu za izgradnju kurije iz oko 1643. godine. Cvitanović, Đ. (1992.): nav. dj.: 51.

28 Spominju se kurije: Köröskény, Nitzky, Siger, Novak, Czindery i Vinica. Szabo, Gj. (1939.): nav. dj.: 118.

6 Nacrt postojećeg stanja kurije iz 1776. godine, izradio varaždinski graditelj Šimun Ignac Wagner (preuzeto iz: Cvitanović, Đ.: Dokumentaciona građa isusovačke arhitekture u sjevernoj Hrvatskoj i Slavoniji, *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 1, Zagreb, 1975.; izvornik u Mađarskom državnom arhivu u Budimpešti).

Design of the Jesuit Manor made in 1776 by a Varaždin builder Šimun Ignac Wagner (Source: Cvitanović, Đ.: Dokumentaciona građa isusovačke arhitekture u sjevernoj Hrvatskoj i Slavoniji, *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 1, Zagreb, 1975)

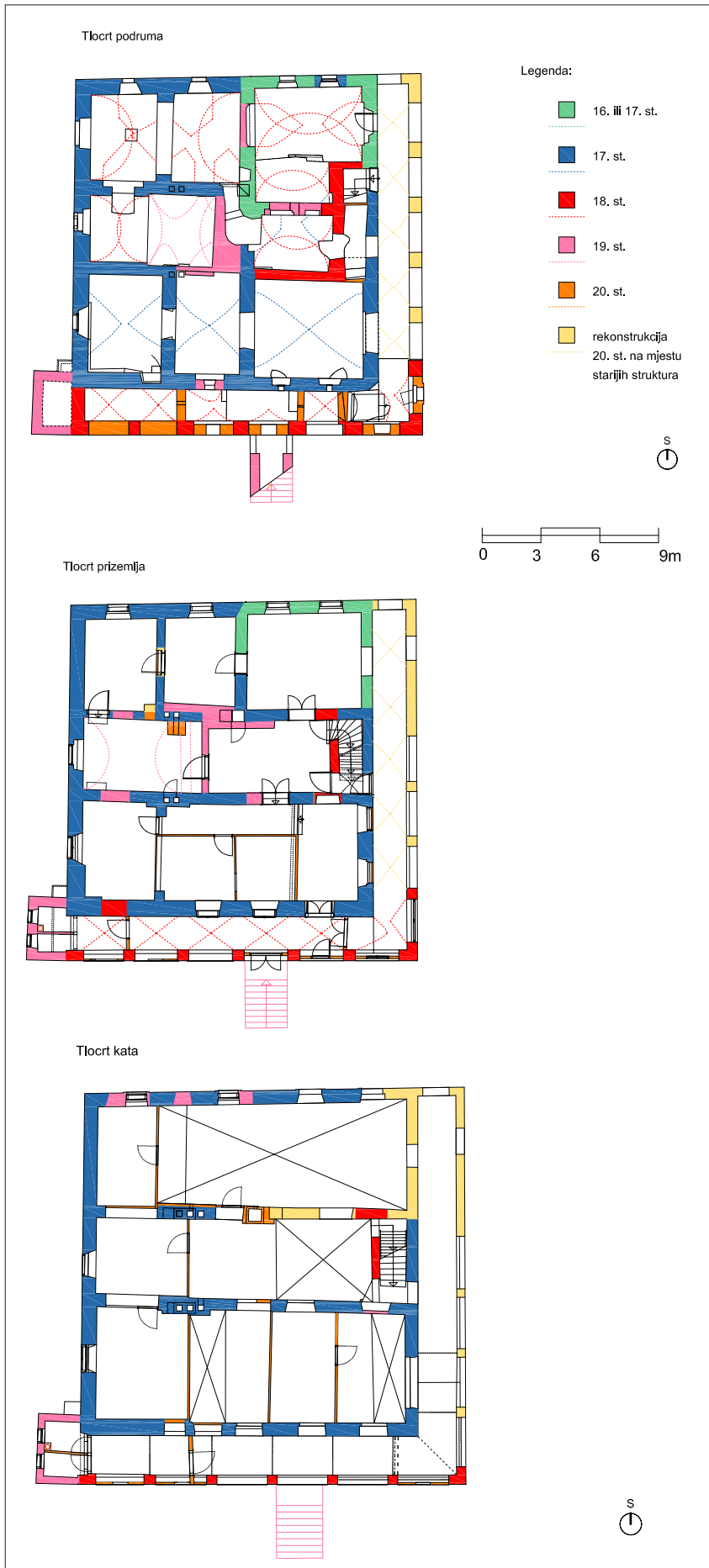
najstarija građa. Na pročeljima je jasno vidljiva recentna opečna građa istočnoga arkadnog hodnika, nastala uslijed urušavanja tog dijela zgrade prije nešto manje od dva desetljeća. U unutrašnjosti nalazimo velike površine zidova i zazida u opeci, što su uglavnom naknadne intervencije.²⁹ Opekom formirani nadvoji iznad otvora upućuju na izvoran položaj vrata i prozora. S obzirom na to da je u kuriji još u 17. i 18. stoljeću postojao vrlo dobar sustav grijanja, kroz ložišta iz hodnika na svakoj etaži, te da je bilo mnogo

grijanih prostorija, dolazilo je do uobičajenih čestih prezidavanja dimnjaka, a time i ugradnje novog materijala, čime su uklonjeni i tragovi ranijeg zidanja, odnosno dokazi koji bi s većom preciznošću odgovorili na pitanje faznosti građevine.

Prva faza – 16. ili 17. stoljeće (?)

Najranije razdoblje izgradnje kurije čita se tek u tragovima i nije moguće točno utvrditi otkad potječe. U središnjoj prostoriji sjevernog dijela prizemlja, u sjeveroistočnom kutu pronađen je zaobljeni ugao neke ranije građevne strukture, ožbukane i oličene, koji se nastavlja prema vanjštini kurije. Reška ovog ugla pronađena je na sjevernom pročelju,

²⁹ Vrata između prostorija često su mijenjala format. Radi radikalnog prezidavanja južnog zida prostorije 17, nisu utvrđena vrata prema hodniku, iako tlocrtna situacija 18. stoljeća pokazuje da su se ondje doista nalazila. Također su velike i promjene prozorskih otvora. Većina prozora u prostorijama koje su okrenute prema arkadnim hodnicima u nekom je vremenu probijena u vrata, od kojih su neka nakon toga ponovo zazidana.

7 a, b, c Faze izgradnje kurije. Tlocrt podruma, prizemlja i prvog kata (izradili: P. Puhmajer, A. Krluk)

Architectural development of the Jesuit Manor. Plans of the cellar, ground floor and first floor (drawing: P. Puhmajer and A. Krluk)

8 Kameni prozor na zapadnom pročelju (foto: P. Puhmajer)
A stone window on the west façade (photo: P. Puhmajer)

u podrumskoj zoni između prozora u drugoj i trećoj osi s lijeva, a tom najranijem vremenu vjerojatno pripada i zazidana arkada na mjestu prozora u drugoj osi slijeva, s obzirom na to da arhivski nacrt pokazuje da se na tom mjestu u 18. stoljeću nalazio prozor.

Nalazi pokazuju da je ovdje riječ o ostatcima ranije, manje kuće, čiji su zidovi u izvjesnoj mjeri iskorišteni pri gradnji kurije, osobito u sjeverozapadnom dijelu podruma i prizemlja. U podrumu je zacijelo sačuvano više zidova koji pripadaju tom vremenu, ali oni se zasad ne mogu identificirati. Te su najranije građevinske strukture vjerojatno razlogom što karakterističan tlocrtni raspored s nizanjem prostorija s obje strane središnjeg hodnika, koji je prisutan u gornjim etažama, izostaje u podrumu kurije.

Druga faza – 17. stoljeće

Iz tog bi vremena, dakle, potjecala osnovna prostorna organizacija i većina zidova kurije, a indikativna je i upotreba lomljenog kamena koji je znatno češći građevni materijal od opeke u graditeljstvu kontinentalne Hrvatske 17. stoljeća.

Za razmatranje ove faze, ipak, ključan je arhivski nacrt nastao u 18. stoljeću, a čija usporedba s današnjom situacijom jasno govori o velikim promjenama. U podrumu se one očituju ne samo pregradnjom prostorija, već i prezidavanjem svodova. Naoko je vidljivo da su sjeverne prostorije sačuvale izvorne dimenzije, s izuzetkom južnog dijela sjeveroistočne prostorije, koji je obuhvaćao i prostoriju

južno od nje, sada zasebnu prostornu jedinicu. Tom je prilikom u potonjoj izgrađen novi svod. Južne ugaone prostorije također su zadržale formate, dok se središnja pružala prema sjeveru i činila jednu prostoriju s istočnim dijelom prostorije sjeverno od nje. U tlocrtnoj sredini etaže došlo do je uspostave jakog zidanog nosača u kasnijem vremenu, koji je naknadno probijen nepravilnim zavojitim prolazom, kako bi se dobila komunikacija između istočnog i zapadnog dijela podruma.³⁰

U podrumu je moguće razlučiti dvije faze svodjenja, onu 17. stoljeća s križnim i dubokim bačvastim svodovima s trokutnim susvodnicama čiji se vrhovi ponekad dodiruju te onu 18. stoljeća, po bačvastim svodovima s karakterističnim susvodnicama lomljenih bridova.

Veće građevinske promjene utvrđene su i u prizemlju. Tlocrt je bio definiran širokim središnjim hodnikom, iz kojega se ulazilo u svaku prostoriju zasebno. Sondiranjem je dokazano da je taj hodnik naknadno pregrađen na dva dijela te da je u zapadnom dijelu nakon toga vremena izgrađen manji bačvasti svod. U prilog naknadnoj izgradnji svoda ide činjenica da on naliježe na zazid vrata koja su nekad vodila prema prostoriji na južnoj strani, kao i činjenica da je svod nešto niži od vrha prozorske niše na zapadnom zidu, što znači da je nastao nakon formiranja te niše. Osim toga, kamena ložišta peći profiliranog ruba dokazuju da je riječ o hodničkom prostoru iz kojeg su se grijale sobe na drugoj strani zida.³¹

Ispitivanje građe zidova u južnim prostorijama prizemlja pokazalo je da su svi pregradni zidovi naknadni,³² pa se može zaključiti da su sve četiri prostorije nekad činile jednu prostornu jedinicu, kao što to potvrđuje i arhivski nacrt.³³

Tlocrtna situacija prvoga kata također ukazuje na karakteristično rješenje sa širokim središnjim uzdužnim hodnikom na koji se bočno nadovezuju prostorije s obje strane. Južni potez prostorija preživio je radikalne promjene položaja zidova i probijanje otvora, a sjeverni potez od pet prostorija u nizu, vidljiv na arhivskom nacrtu, gotovo je u cijelosti dokinut rušenjem svih pregradnih zidova.³⁴

Podatke o prvotnim pročeljima nudi arhivski nacrt iz 18. stoljeća, na kojemu se još vide nizovi izvornih jednostavnih prozora na sjevernom i zapadnom pročelju, u podrumskoj zoni manjih dimenzija. Prozori su bili oblikovani kamenim okvirima s ravnim nadstrešnicama položenima na

30 Puhmajer, P. (2011.a): nav. dj.: 95-96.

31 Puhmajer, P. (2011.a): nav. dj.: 96-97.

32 Građeni su od drvocementnih ploča (tzv. heraklit), dakle, proizvoda 20. stoljeća.

33 Ovdje je vrlo vjerojatno riječ o refektoriju. U tu prostoriju vodila su jedna vrata iz hodnika, koja su i danas u funkciji. U zidu zapadno od njih pronađene su dvije reške, koje bi možda mogle biti tragovi ranijih otvora, ukoliko je velika prostorija južnog dijela prije 18. stoljeća bila podijeljena na više manjih te tako činila pravilnu i smetričnu tlocrtnu situaciju s troprostornom podjelom na nasuprotnoj strani hodnika. No, takva situacija morala je prethoditi onoj zabilježenoj na nacrtu iz 18. stoljeća.

34 Puhmajer, P. (2011.a): nav. dj.: 97-98.

natprozornike, što je tipično oblikovanje 17. stoljeća,³⁵ a jedan jedini takav prozor sačuvan je danas na zapadnom pročelju (sl. 8).³⁶ Na istom su pročelju vidljivi i tragovi naslikanih ugaonih kvadara (sl. 9), urezanih u žbuci i vjerojatno bojenih, što je također karakteristično za to razdoblje, premda ih ima i kasnije.

Treća faza – 18. stoljeće

Treću fazu izgradnje kurije možemo pouzdano datirati u 1740. godinu, dakle, u vrijeme isusovačkog reda. Miroslav Vanino navodi da je kuriji prigradna kapela i dvije prostorije,³⁷ no po svemu sudeći, bila je riječ o arkadnim hodnicima. Obnova je svakako značila velik građevinski zahvat jer sitni popravci zasigurno ne bi bili predmetom sudskog spora.

Razmotrimo sada arhitektonska obilježja s obzirom na arhivski nacrt iz 1776. godine. Nacrt prikazuje sjeverno pročelje te tlocrt podruma, prizemlja i prvog kata, a na legendi se čita funkcija podrumskih prostorija te okolnog područja.³⁸ Tako su brojem 6 označene sve sjeverne prostorije, u funkciji “nadsvođenog podruma”, brojem 7 označena je središnja prostorija na južnoj strani koja je bila dulja prema sjeveru i to u funkciji kuhinje (gdje se vidi i velika peč), dok je jugoistočna prostorija obilježena brojem 8 kao ostava za hranu. U prizemlju prostorije nisu obilježene, ali se jasno razaznaje jedna velika prostorija, vrlo vjerojatno refektorij, te kapela prigradna kao erker na zapadnom pročelju. U prvom se katu sa svake strane hodnika nalazi niz od pet vrlo malih uskih prostorija, koje podsjećaju na uske redovničke ćelije.

Detaljnijim čitanjem nacrtu viničke kurije te uvidom u današnju situaciju zaključujemo da su pojedini elementi morali nastati naknadno u odnosu na osnovni korpus zgrade podignut u 17. stoljeću. To su u prvom redu arkadni hodnici duž južnog i istočnog pročelja. Naknadnost tih hodnika u mješovitoj i često prezidavanoj kamenoj građi zidova nije bilo moguće potvrditi sondiranjem, jer su na najvažnijim mjestima gdje bi se to moglo očitati tragovi uništeni.³⁹

Na naknadno dodavanje hodnika, međutim, ukazuje organizacija samog prostora. Pojava arkada može se tumačiti potrebom za rastvaranjem kompaktnog i čvrsto zatvorenog prostora prema dvorištu. To je možda bilo važno budući da je riječ o svojevrsnom ladanjskom objektu, a i sam nacrt iz

9 Trag naslikanih ugaonih kvadara na zapadnom pročelju, 2008. (foto: N. Vasić, HRZ)

A trace of painted cornerstones on the west façade, 2008. (photo: N. Vasić, HRZ)

18. stoljeća prikazuje parterno uređeni vrt s južne strane, što znači da je kurija bila namijenjena gospodarstvu i ladanju. Važno je naglasiti da se kod sličnih tlocrtnih rješenja nikad ne javljaju takvi hodnici,⁴⁰ a svaka je etaža organizirana centrično s obzirom na središnje predvorje. Uvođenjem vanjskih hodnika dodaje se nova komunikacija na svakoj etaži koja ne nudi logički slijed kretanja kroz zgradu, već zaobilazi skupine prostorija koje na nju gledaju većinom prozorima (koji su doduše naknadno probijeni u vrata). Tako se u prvom katu stvara nelogična situacija da prozori malenih soba gledaju izravno na arkadni hodnik, pri čemu je unutrašnjost privatnih soba izložena neposrednim pogledima izvana.⁴¹ Osim toga, u južnom se arkadnom hodniku javlja i malo stubište kojim se iz podrumске etaže uspinje u prizemlje, što je s obzirom na izrazito uzak hodnik također svojevrsna improvizacija i, prema tome, ne bi mogla biti

35 Puhmajer, P. (2012): nav. dj.: 95.

36 Još nekoliko kamenih ulomaka prvotnih prozora nađeno je u podrumskoj zoni sjevernog pročelja.

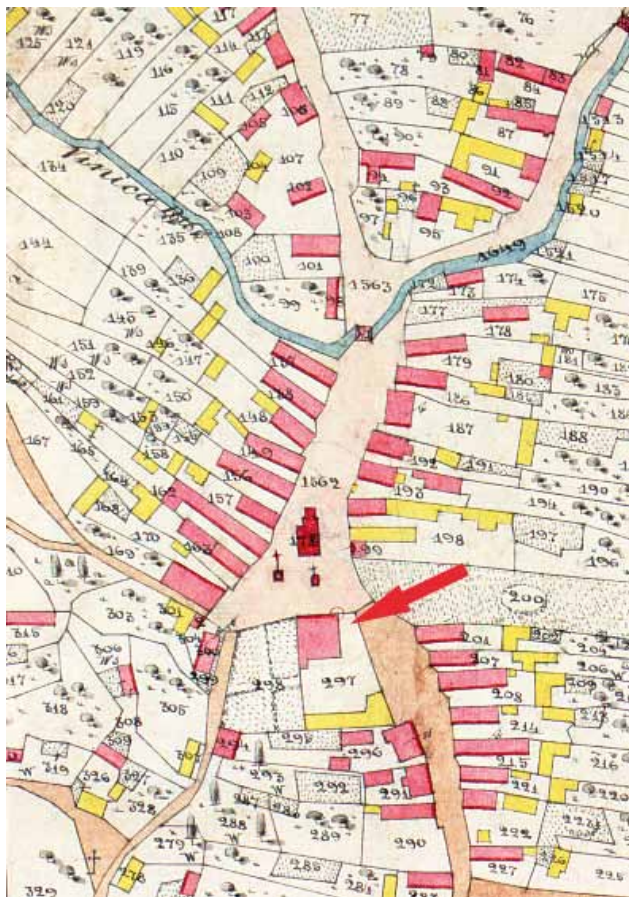
37 Vanino, M. (1987): nav. dj.: 495.

38 Funkcija prostora se navodi kako slijedi: 1. *der ganze Bezirk in welchen*, 2. *die einfart und der Hof*, 3. *Wagen Schupfen*, 4. *Pferd Stallung*, 5. *Zimmer Kammer und Kuchel vor den Würth*, 6. *die gewelbte Keller*, 7. *die Kuchel*, 8. *das Speiss Gewelb*, 9. *der Keller zur Einsatz*, 10. *die S. v Priveter*, 11. *Gang und Antritt der Stiegen*, 12. *der Garten*, 13. *die fleuss Bank*, 14. *der haubt Platz gegen den Rath-Haus*, 15. *gemeinschaftl. Gassen*, 16. *das Königl. Filiall 30 ssigst Amt*, 17. *bürgers Häuser and Gründe*. Usp. Cvitanović, Đ. (1975.): nav. dj.: 237.

39 Tako je grada zida na jugozapadnom uglu radirana dislokacijom zahodskog bloka na to mjesto, a na sjeveroistočnom uglu prezidana recentnom rekonstrukcijom arkada.

40 Arkadni hodnici na začelju Zakmardijeva sjemeništa u Varaždinu nastaju u 18. stoljeću. Puhmajer, P. (2011b): nav. dj.: 153.

41 Premda su prozori gotovo svih prostorija koje gledaju prema hodniku u nekoj fazi probijani u vrata, a potom mjestimično zazidani. Posve sigurno izvorna situacija nije predviđala da tako malene prostorije imaju dvojna vrata, a nijedan prozor.

10 Katastarska karta Vinice iz 1860. godine s označenom bivšom isusovačkom kurijom u kojoj je tada smješteno općinsko poglavarstvo (Hrvatski državni arhiv, fond Državna geodetska uprava)

Cadaster map of Vinica from 1860 with the marked spot of the former Jesuit Manor then hosting the local government office (Croatian State Archives)

dio izvornog projekta. Uzevši u obzir navedene argumente, arkadni nastali naknadno u odnosu na ranije definiran korpus zgrade.

Izgradnja hodnika imala je posljedicu i na krovu jer je ranija građevina morala imati manji krov, a time i drukčiju kosinu. Stoga je tek u 18. stoljeću moglo biti oblikovano veliko četverostrešno krovu s tornjićem na sredini, vidljivo na arhivskom nacrtu.

Naknadan je i položaj glavnog stubišta, koje je malo, usko i stiješnjeno u dnu hodnika svake etaže, a čijom su izgradnjom zazidana sva vrata prema prostorijama koja se nalaze njemu sa sjeverne i južne strane,⁴² što je dokaz da se ono nije izvorno nalazilo na tom mjestu. Iz toga se lako može zaključiti da je stubište ovdje smješteno u 18. stoljeću, kada su podignuti arkadni hodnici. No, gdje se nalazilo ranije stubište, zasad nije moguće utvrditi.

42 Zaobljeni lučni otvori stubišta prema etažama također ukazuju na kasno vrijeme njegova nastanka.

11 Kurija na fotografiji s kraja 19. stoljeća (Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Zagreb).

Manor seen on a photograph from the end of the 19th century (Ministry of Culture, Administration for the Preservation of Cultural Heritage, Zagreb)

Erker s kapelom u razini prizemne etaže danas više ne postoji,⁴³ ali su ga posve sigurno podigli isusovci 1740. godine.⁴⁴ Zanimljiv je podatak da su se u kapeli nalazile štukature, rad znamenitog štajerskog štukatera Antonija Giuseppea Quadrija, koji je inače radio i u isusovačkom kolegiju u Varaždinu.⁴⁵ Iz nacрта 18. stoljeća jasno se čita da je kapela naknadno prigradena jer je time došlo do dokidanja jedinog prozora koji je osvjetljavao središnji hodnik u prizemlju, pri čemu je ta prostorija ostala bez dnevnog svjetla. Izvorno zamišljen arhitektonski projekt ne bi predviđao središnju prostoriju etaže bez dnevnog svjetla. Tako je lijevo uz nju ukoso probijen manji prozor, koji se doima kao izrazita improvizacija te neizravno svjedoči o naknadnom nastanku kapele.

I na koncu, zahodski se blok u 18. stoljeću nalazio uz krajnju lijevu os južnog pročelja, a vidi se još na katastarskim nacrtima iz 1860. i 1891. godine. On je na tom mjestu nastao u doba izgradnje arkadnih hodnika jer se, osim činjenice da je prigraden uz njih, na nacrtu iz 18. stoljeća vide zazidani prozori prostorija u prizemlju i prvom katu, kako iz pretprostora zahoda ne bi dolazio vonj u te prostorije.⁴⁶

Arkadni hodnici, kapela i oba stubišta bili su izgrađeni u jednoj građevinskoj fazi, budući da se na nacrtu otkriva kako je ranija prostorna organizacija naknadnim

43 Na pročelju u zoni prizemlja jasno se vidi prozor oko kojega je opečni zazid s polukružno sлагanom opekama, što je zasigurno trag lučnog prolaza prema kapeli.

44 Usp. Vanino, M. (1987.): nav. dj.: 495.

45 Klemm, M. (1988.): Štuko dekoracija stubišta sjevernog krila nekadašnjeg isusovačkog kolegija u Varaždinu, *Godišnjak Gradskog muzeja Varaždin*, 8, 40. s pozivom na Agghazy, M. (1967.): *Steirische Beziehungen der Ungarländische Barockkunst, Acta Historiae Artium Academiae Scientiarum Hungaricae*, Tom. XIII, Fasc. 4, Budapest, 317.

46 Zahodski je blok vjerojatno srušen i postavljen na današnju lokaciju prilikom veće obnove nakon 1891. godine.

12 Pogled na kuriju s jugoistoka u prvoj polovici 20. stoljeća (Schneiderov fotografski arhiv HAZU, Zagreb)

A southeast view of the manor in the first half of the 20th century (Schneider Photographic Archives, Croatian Academy of Arts and Sciences, Zagreb)

13 Urušeni arkadni hodnici istočnog pročelja devedesetih godina 20. st. (Gradski muzej Varaždin)

The collapsed arcaded hallway on the east façade in the 1990s (Varaždin Civic Museum)

intervencijama podređena jedinstvenoj funkcionalnosti prostora, upravo osmišljenoj za potrebe otaca isusovaca.

Četvrta faza – 19. stoljeće

Nove promjene na građevini donijet će i 19. stoljeće (sl. 10).⁴⁷ U kuriju je tada smješteno općinsko poglavarstvo Vinice, a od 1875. i županijski kotarski sud. Tada je zgrada pretrpjela veću obnovu, a ako je suditi po dislokaciji zahodskog aneksa na katastarskom planu, to se zbilo poslije 1891. godine. Obnovom je obuhvaćena unutrašnjost, gdje je promijenjen raspored prostorija, ali i pročelja. Novi ulaz uspostavljen je na južnom pročelju gdje je prigradeno manje stubište kojim se uspinje u prizemlje. Vjerojatno su u to doba uvidjeli slabu funkcionalnost postojećeg uskog stubišta pa se javila potreba za izgradnjom još jednog izvan perimetralnog zida zgrade. Nadalje, zazidavanjem prvotnih prozora uklonjeni su njihovi kameni okviri te su formirani veći, današnji prozori s jednostavnim pravokutnim okvirima u žbuci.⁴⁸ Pročelja su ožbukana grubom zrnatom žbukom,⁴⁹ a između prozorskih osi izvedene su glatke lezene koje slijede novi ritam prozora u skladu s unutrašnjošću pa prelaze

47 Na katastarskom nacrtu iz 1860. godine vidi se da je uz kuriju, kao i u 18. stoljeću, bio parterni vrt, dok je uz lijevi dio južnog pročelja zahodski aneks, a ista se situacija, ali bez vrta, čita i na katastru iz 1891. godine. Katastar je objavljen u: Obad Šćitaroci, M. (1991.): nav. dj.: 302.

48 Neuobičajeno veliki formati prozora na kuriji jasno se pokazuju kao intervencija 19. stoljeća, a na znatno manje dimenzije ranijih prozora ukazuju i zazidi njihovih niša u prostorijama prvog kata, koji su vidljivi i na mjestima otpale žbuke na pročelju.

49 Istraživanje pročelja pokazalo je dva sloja žbuke. Donji sloj smeđe vapnene natučene žbuke sačuvan je u tragovima, a nosi bijele naliče. Gornji sloj grube zrnate, reljefno obrađene žbuke sa sitnim šljunkom, nosi debeli bijeli pastozni nalič u prvom sloju koji predstavlja kolorističku obradu 19. stoljeća, a na njemu je jedan rumeni oker nalič s pigmentom željeznog oksida i elementima titanove bijele, koja se rabi u 20. stoljeću.

preko ranijih zazidanih prozora. Modelacija plohe lezenama i zaključni vijenac s motivima stepenastih lambrekena (sl. 11, 14) predstavlja oblikovanje neobaroknih uzora.

Peta faza – 20. stoljeće

Kurija je ostala u istoj funkciji kroz cijelu prvu polovinu 20. stoljeća (sl. 12), a od 1961. ondje je smještena tvornica rublja.⁵⁰ Kurija polako propada, a unutrašnjost je adaptirana uklanjanjem pregradnih zidova i uspostavom novih, od drvocementnih ploča.⁵¹ Nakon iseljenja tvornice krajem 20. stoljeća zgrada je napuštena, a dugogodišnja nebriga dovela je do urušavanja arkadnog hodnika istočnoga pročelja (sl. 13). Zalaganjem Općine Vinica izrađen je projekt obnove te su na prijelazu 20. u 21. stoljeće rekonstruirane urušene arkade.⁵² Planovima obnove namjerava se u kuriju ponovno smjestiti općinsko poglavarstvo.

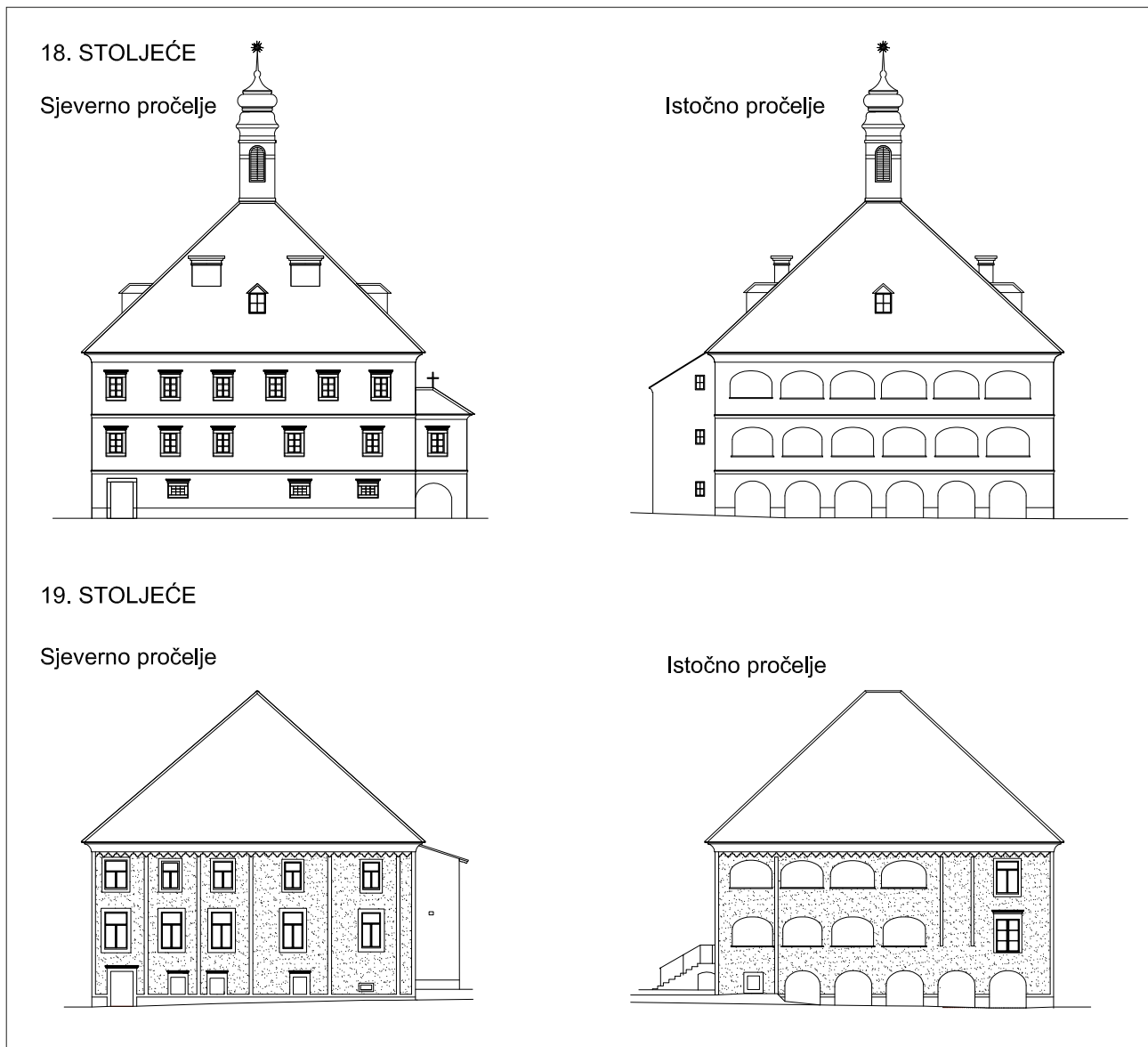
PITANJE PREZENTACIJE

Kurija se u svjetlu konzervatorsko-restauratorskih istraživanja te sačuvanih prostorno-oblikovnih obilježja

50 Godine 1970. se u valorizaciji Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture navodi da je kurija u lošem stanju, te da je tvornica rublja devastirala unutrašnjost kurije, osobito u prvom katu, gdje su uklonjeni neki pregradni zidovi kako bi se dobila veća korisna površina pogona za šivanje i glačanje. Također su zazidane neke arkade te postavljena neadekvatna stolarija. Horvat, A.; Habunek Moravac, Štefica; Aleksić, Nada (1970.): *Dvorci i kurije sjeverne Hrvatske – stanje i mogućnosti njihova uključanja u suvremeni život*, elaborat, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 107. i Vlahović, B. (1997.): *Općina Vinica*, Vinica, 63.

51 Zanimljivo je spomenuti da su autori valorizacijskog elaborata držali da bi se služba zaštite spomenika trebala poslužiti zakonskim sankcijama protiv tvornice rublja radi degradacije spomenika. Horvat, A.; Habunek Moravac, Štefica; Aleksić, Nada (1970.): nav. dj.: 107.

52 Arkade su rekonstruirane u opeci, premda su izvorno bile građene od lomljenog kamena.

14 Usporedna situacija izgleda pročelja kurije u 18. i 19. stoljeću (izradili: P. Puhmajer, A. Krluk)

A comparative overview of the manor façades in the 18th and the 19th centuries (drawing: P. Puhmajer and A. Krluk)

može sagledati kao slojeviti spomenik arhitekture. Od prvotne kurije podignute u 17. stoljeću, koja je u sebe inkorporirala strukture ranije manje kuće, pa sve do većih oblikovnih promjena, izgradnjom arkadnih hodnika, kapele i stubišta u 18. stoljeću, te kasnijih zahvata, kurija je konačan izgled dobila u 19. i 20. stoljeću. (sl. 14). Te su posljednje obnove značile i svojevrsnu degradaciju, osobito vidljivu u promjeni unutrašnjeg rasporeda prostorija, dok su preoblikovana pročelja u to vrijeme dobila na izvjesnoj novoj vrijednosti.

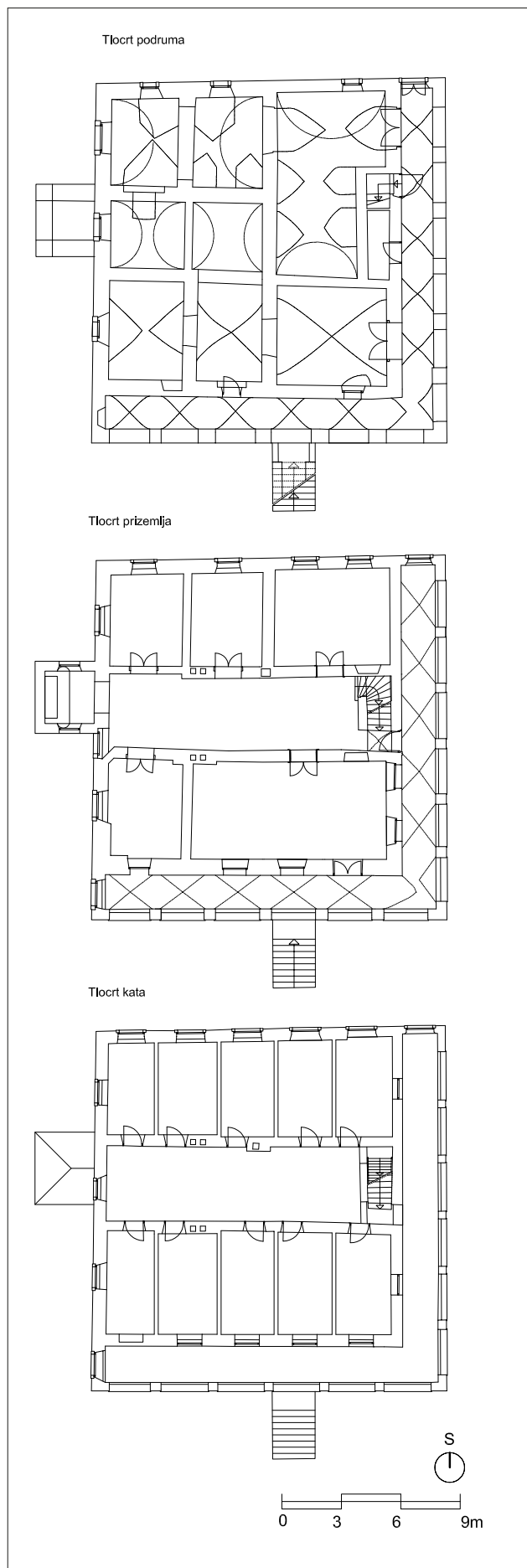
Za razmatranje prezentacije, odnosno odluke o budućem izgledu kurije, bilo je potrebno detaljno analizirati oblikovanje i sačuvanost svih građevinskih faza. Za vraćanje faze 17. stoljeća nisu poznati brojni elementi, osobito položaj prvotnog stubišta, a isto tako, naknadno dodane značajne

strukture ne bi dolazilo u obzir uklanjati. Vraćanje faze 19. stoljeća nije objektivno moguće jer je u potpunosti nepoznato kako je tada izgledao unutrašnji raspored prostorija. Kombinirana metoda prezentacije faze 18. stoljeća u unutrašnjosti, a 19. stoljeća na pročeljima, također nije dobro rješenje jer je došlo do promjena otvora na pročeljima, pri čemu bi jedan pregradni zid dviju prostorija na prvom katu bio pozicioniran točno po sredini prozorske niše.

Konačan je prijedlog prezentacije vraćanje posljednje cjelovite faze u životu građevine,⁵³ a to je situacija koja odgovara prikazu na sačuvanom arhivskom nacrtu iz 18. stoljeća.⁵⁴ U njoj su, svakako, vidljivi i raniji slojevi. Tako

53 Prezentiranje posljednje cjelovite faze znači vraćanje kvalitete cjelovitosti građevine, a u ovom slučaju i kvalitete same arhitekture. Usmjerenja prezentacije prema Maroević, I. (1986.), *Sadašnjost baštine*, Zagreb, 78-79.

54 Puhmajer, P. (2011.a): nav. dj.: 102.

15 a, b, c Tlocrt podruma, prizemlja i prvog kata kurije, prijedlog prezentacije (izradili: P. Puhmajer, A. Krluk)

Floor plans of the former Jesuit Manor, presentation proposal (drawing: P. Puhmajer and A. Krluk)

je s obzirom na vrijednost i značaj karakteristične tlocrtne organizacije 17. stoljeća, koja se, kao što smo vidjeli, javlja i na nekim drugim građevinama tog vremena u Hrvatskoj, predložena rekonstrukcija prostornog rasporeda zidova i otvora na svim etažama, na takav način da se uspostavi središnji hodnik s prostorijama uz obje njegove strane (sl. 15 a, b).

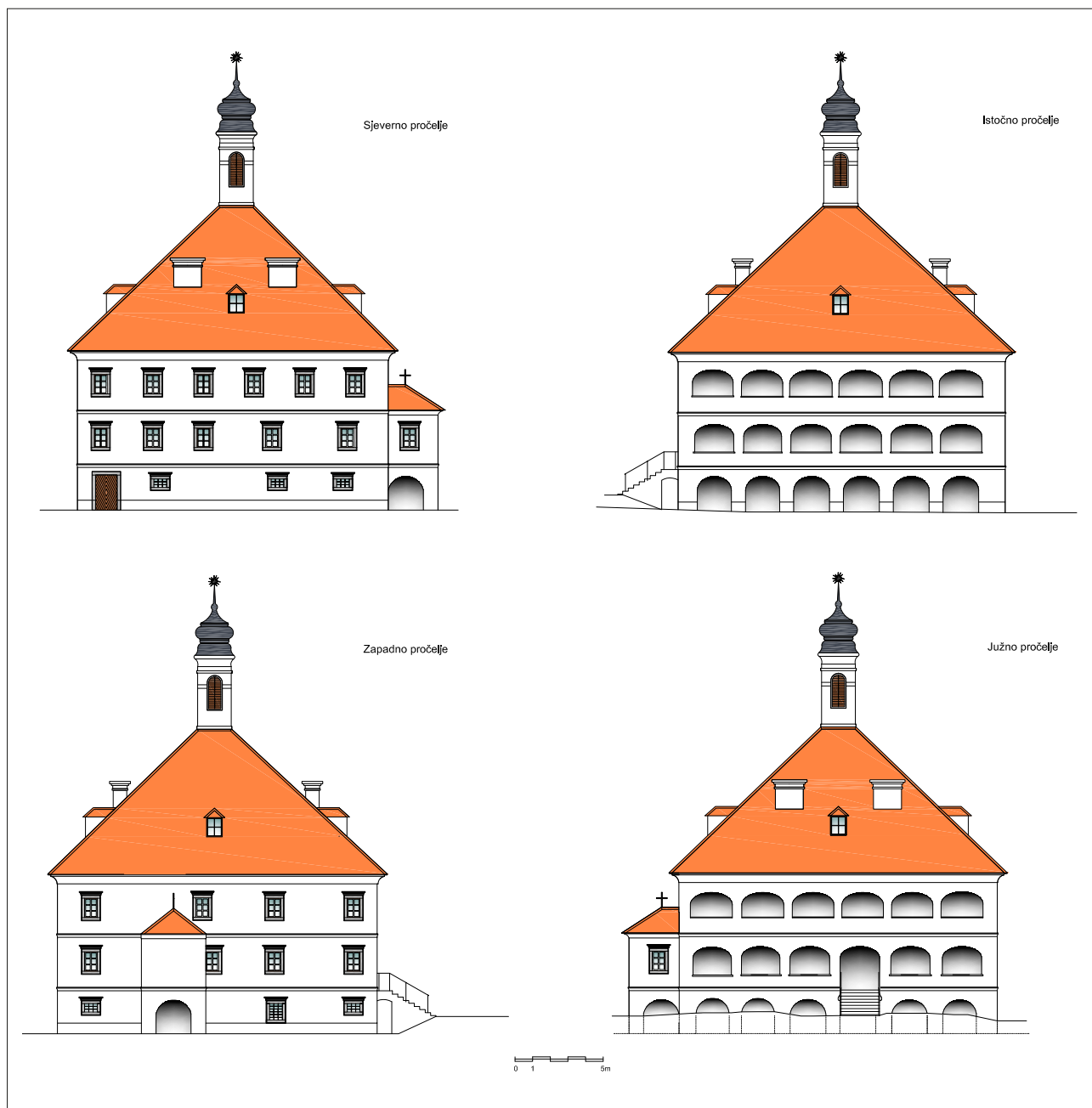
U skladu s tim nužno je rekonstruirati pročelja 17./18. stoljeća sa zadržavanjem arkadnih hodnika (sl. 16 a, b), uz ponovnu uspostavu arkada na mjestima gdje su zazidane. Izvjestan građevinski problem predstavlja istočno pročelje, koje je radi urušavanja devedesetih godina gotovo u cijelosti nanovo izgrađeno, ali ne prema povijesnoj situaciji, već prema zatečenom stanju formiranom u 19. stoljeću. Tako su na mjestu dviju desnih arkada u prizemlju i katu uspostavljeni prozori, što je dokinulo kontinuirani ritam arkada i stvorilo znatnu asimetriju. Predloženo je stoga prezidavanje tog dijela pročelja i rekonstrukcija arkada u svim etažama.⁵⁵ Ostala će se pročelja oblikovati kamenim prozorima kakvi se vide na arhivskom nacrtu, a kao referentni primjer poslužit će jedini sačuvani kameni prozor na zapadnom pročelju. Iznimku u konceptu prezentacije predstavlja zadržavanje vanjskog stubišta uz južno pročelje, koje potječe iz 19. stoljeća, s obzirom na to da je staro unutrašnje stubište posve nefunkcionalno te da ne odgovara minimalnim tehničkim propisima za javnu zgradu. Vanjsko stubište u širini jedne arkade prizemlja ne narušava povijesni izgled pročelja, a bitno doprinosi prohodnosti komunikacija u zgradi. Konzervatorskim smjernicama također je određena rekonstrukcija prigradnje s kapelom uz zapadno pročelje, kao i tornjića s lukovicom nad krovom.⁵⁶

* * *

Na danas zapuštenoj i devastiranoj viničkoj kuriji čitaju se slojevi višestoljetne povijesti, a time i različita oblikovna i prostorna obilježja koja se kroz konzervatorska i povijesna istraživanja mogu prepoznati i razlučiti. Prijedlog prezentacije kurije bio je prije svega utemeljen na spoznajama dobivenim istraživanjem tih slojeva, a kao optimalno rješenje pokazala se prezentacija posljednjeg cjelovitog sloja,

⁵⁵ Osnovna smjernica obnove u tehničkom smislu bila je zadržavanje što više izvornog materijala, s obzirom na to da su u mnogobrojnim obnovama nestali ili nanovo izgrađeni mnogi zidovi. Tako je kod formiranja vanjskih i unutarnjih zidova i otvora preporučeno korištenje opeke ili lomljenog kamena, od kojega je kurija i sagrađena, dok se za tanje pregradne zidove može koristiti i drvo.

⁵⁶ Puhmajer, P. (2011.a): nav. dj.: 103-104.

16 a, b, c, d Nacrt sjevernog, istočnog, zapadnog i južnog pročelja kurije, prijedlog prezentacije prema stanju iz 18. stoljeća (izradili: P. Puhmajer, A. Krluk)
 Façades of the former Jesuit Manor, reconstruction based on the 18th century designs (drawing: P. Puhmajer and A. Krluk)

datiranog u 18. stoljeće, a koja će značiti vraćanje znatnih arhitektonskih i ambijentalnih kvaliteta ovoj građevini.

ARHIVSKI PRILOG

Hrvatski državni arhiv, fond Isusovački samostan Varaždin, *Elenchus actorum collegii Varasdinensis*, spis fasc. 7, no. 3.

Prijepis: dr. sc. Šime Demo

Infrascriptus inclyti Comitatus Varasdinensis iudex nobilem, do pro memoria tenore praesentium significando quibus expedit universis.

Quod dum nimirum ego anno nunc currenti infrascripto, die vero 31ma mensis Decembris, pro parte et ad legitimam requisitionem excellentissimae et illustrissimae dominae comitissae Catharinae a Brandis, excellentissimi et illustrissimi condam domini comitis Ioannis Draskovich de Trakostian, inclyti Regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae bani, relictae viduae (tit. etc.) tanquam tutricis et curatricis legitimae et naturalis prolium suarum, utpote Iosephi filii et Annae Mariae filiae, ex praeinserto olim domino comite et marito suo susceptorum et progenitorum, admodum reverendum patrem venerabilis Collegii Societatis Iesu Varasdinensis rectorem Andream Szamperger, in dicto Collegio Societatis Iesu Varasdinensis personaliter

reperitum, ac per eundem totum venerabile Collegium Varasdinense Societatis Iesu (tit. itd.) authentice admonuisse et simul inhibuisse, ne in domo illa Viniczensi murata, pertinentiis arcis Vinicza et praefato inclyto comitatu Varasdinensi existenti, habitione antea inclytae familiae Draskovichianae, ad praesens praefati Collegii Varasdinensis Societatis Iesu, ne admodum reverendus pater rector et per consequens dictum Collegium Varasdinense Societatis Iesu ammodo et imposterum ulla meliorationes faciant et instituant. Quod occasione illa praetitulatus admodum reverendus pater rector, et per consequens saepe fatum venerabile Collegium Societatis Iesu Varasdinense, ad notitiam meam praefatam domum muratam cum omnibus suis accessoriis et necessariis pro statu suo et praefati Collegii aedificiis circum adiacentibus iam praeve ante factam praeinsertam erga se admonitionem et respective inhibitionem meliorasset ac in perfectum ac bonum statum deducisset et collocasset, quod ipsum per praesens recognosco. Super quibus praesentes litteras meas testimoniales eidem supratitulato admodum reverendo patri rectori, et per consequens toties nominato venerabili Collegio Societatis Iesu, iurium futura pro cautella sub sigillo et chirographo meis necessariis extra dedi. Datum Varasdini, die praescripta, 31ma mensis Decembris, anno Domini 1743.

Benedictus Somssich, praescripti inclyti Comitatus Varasdinensis iudex nobilium, manu propria”

/stražnja strana/

Inhibitio iudicialis facta a domina comitissa vidua Draskovichiana, ne Collegium quidpiam melioret in domo Viniczensi.

Quae admonitio supervenit reducta iam ad statum perfectum melioratione.

Collegii Varasdinensis fasciculi 7mi Nro 3o.

IZVORI

Hrvatski državni arhiv, Zagreb
fond Isusovački samostan Varaždin
fond Državna geodetska uprava

Strossmayerova galerija starih majstora, Zagreb
Schneiderov fotografski arhiv

Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Zagreb
fototeka

Gradski muzej Varaždin, Varaždin
fototeka

LITERATURA

Agghazy, M. (1967.): Steirische Beziehungen der Ungarländische Barockkunst, *Acta Historiae Artium Academiae Scientiarum Hungaricae*, Tom. XIII, Fasc. 4, Budapest.
Belošević, S. (1926.): *Županija varaždinska i slobodni kraljevski grad Varaždin*, Zagreb.

Budak, N. (1984.): *Gradovi Varaždinske županije u srednjem vijeku*, Zagreb – Koprivnica.

Cvitanović, Đ. (1975.): Dokumentaciona građa isusovačke arhitekture u sjevernoj Hrvatskoj i Slavoniji, *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 1, Zagreb, 219-246.

Cvitanović, Đ. (1992.): Isusovačka arhitektura baroknog razdoblja u hrvatskim zemljama, u: *Isusovačka baština u Hrvata*, Zagreb, 403-409.

Horvat, A.; Habunek Moravac, Š. i Aleksić, N. (1970.): *Dvorci i kurije sjeverne Hrvatske – stanje i mogućnosti njihova uključanja u suvremeni život*, elaborat, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb.

Klemm, M. (1988.): Štuko dekoracija stubišta sjevernog krila nekadašnjeg isusovačkog kolegija u Varaždinu, *Godišnjak Gradskog muzeja Varaždin*, 8, Varaždin, 33-44.

Kukuljević Sakcinski, I. (1887.): *Poviest porodice Draškovića Trakošćanskih*, Zagreb.

Lentić, I. (1969.): Tri varaždinska tesarska majstora druge polovine 18. stoljeća, *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, 2, Zagreb, 17-21.

Lentić Kugli, I. (1981.): *Varaždinski graditelji i zidari 1700-1850*, Zagreb.

Mandušić, I. (2009.): Ugarski povjesničar Nikola (Miklós) Istvánffy (1538.–1615.) i njegovo djelo *Historiarum De Rebus Ungaricis* u hrvatskoj historiografiji, *Croatia Christiana Periodica*, 64, Zagreb, 33-67.

Maroević, I. (1986.): *Sadašnjost baštine*, Zagreb.

Obad Ščitaroci, M. (1991.): *Dvorci i perivoji Hrvatskog zagorja*, Zagreb.

Pelc, M. (2006.): Ugarske kiparske radionice i renesansa u sjevernoj Hrvatskoj, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 30, Zagreb, 67-80.

Peškan, I.; Pascuttini-Juraga, V. (2011.): Vinica i Pranger, *Starohrvatska prosvjeta*, sv. 38, 283-296.

Puhmajer, P. (2011.a): *Vinica. Isusovačka kurija – kurija Patačić. Konzervatorski elaborat obnove i rekonstrukcije*, Zagreb.

Puhmajer, P. (2011.b): Zgrada Zakmardijeva sjemeništa u Varaždinu – projekt, izgradnja, tipologija, *Peristil : zbornik radova za povijest umjetnosti*, 54, Zagreb, 151-160.

Puhmajer, P. (2012.): *Barokne palače u Varaždinu*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.

Szabo, Đ. (1939.): *Kroz Hrvatsko zagorje*, Zagreb.

Valentić, M.; Horbec, I.; Jukić, I. (2005): *Hrvatska na tajnim zemljovidima 18. i 19. stoljeća: Varaždinska županija*, Zagreb.

Vanino, M. (1987.): *Isusovci i hrvatski narod*, sv. 2, Zagreb.

Vlahović, B. (1997.): *Općina Vinica*, Vinica.

Summary

THE JESUIT MANOR IN VINICA – CONSTRUCTION PHASES AND PRESENTATION ISSUES

The author establishes the chronology of the successive construction of the Jesuit manor in Vinica. The manor is dated to the 17th century based on its characteristic floor plan with the sequencing of rooms on both sides of a centrally positioned hall. The first owners of the manor are not known, but the archival records show that it was earliest owned by the counts of Drašković, who sold it to the Jesuit order in 1738. The Jesuits had the manor radically restored in 1740 by adding the arcaded hallways, a new staircase and a chapel. In the 19th century, the manor was converted to a local government office, so additional changes were made in the interior, and the façade was redesigned with plastered strips and

a different arrangement of window bays. In the 20th century, some inner walls of the upper floors were removed for the purposes of the textile factory that had been installed in the manor. Due to the years-long lack of function, the dilapidation of the building has caused the collapse of the eastern arcaded hallway, followed by its reconstruction at the turn of this century. In this heavily rebuilt structure, it took considerable efforts to read the conservation findings, but a thorough investigation of the building, as well as a study of archival sources, enabled the author to define the architectural development of the building and the guidelines for its restoration.